

Verslag bijeenkomst 'Monitoring Vaarrecreatie en Natuur Waddenzee'

Datum:	30 oktober 2017
Locatie:	Schip 'Regina Andrea', Harlingen
Verslag:	Sandra Roorda, Bertus van der Tuuk
Aanwezigen:	Diverse stakeholders vaarrecreatie Waddenzee (zie bijlage) Team MOCO, het monitoring consortium (Marjan Vroom, Bruno Ens, Erik Meijles, Frans Sijtsma, Jasper Heslinga, Bertus van der Tuuk)
Afwezig (ziekte):	Els van der Zee (Team MOCO)

Inleiding

Op maandag 30 oktober zijn de resultaten van het Monitoringsonderzoek 'Effecten Vaarrecreatie Waddenzee 2016'' gepresenteerd. Aansluitend vond een discussie plaats met de deelnemers, met als doel om aanbevelingen en verbeterpunten mee te nemen in het vervolgonderzoek.

Erik Meijles (RUG) presenteerde de resultaten van de verschillende deelonderzoeken van het monitoringsonderzoek:

- Beleving van de vaarrecreant (Frans Sijtsma)
- Enquête onderzoek vaarrecreanten (Jasper Heslinga)
- Sluis- en haventellingen (Marjan Vroom)
- AIS/Radar onderzoek (Erik Meijles)
- Zeehonden onderzoek (Els van der Zee)
- Vogel onderzoek (Bruno Ens)

De integrale deelrapportages zijn terug te vinden op <https://tinyurl.com/yb9dejsh>. In dit verslag stippen we de 'highlights' aan. De bijbehorende Power Point presentatie wordt separaat toegestuurd.

Beleving vaarrecreanten

Greenmapper is een app waarmee gebruikers kunnen aan geven wat hun favoriete natuurplekken zijn. Driekwart van de ‘fans’ van het Waddengebied markeert de eilanden als de meest aantrekkelijke plek. Kernwoorden in de beleving van vaarrecreanten zijn: zeilen, droogvallen, het getij, vogels en zeehonden.

Enquête onderzoek vaarrecreanten

In de jachthavens rond de Waddenzee zijn 900 enquêtes afgenomen. Vanuit de resultaten zijn verschillende motiefgroepen geïdentificeerd: gezelligheidszoekers, natuurliefhebbers, sportievelingen en mensen die actie en avontuur zoeken. Qua gebruik van het Wad blijken er weinig verschillen te zijn tussen deze groepen.

Zowel de bekendheid met de ‘Ik pas op het Wad’ campagne als de bekendheid van de ‘erecode’ zijn bij deze respondenten gevraagd. Tijdens de discussie kwam naar voren dat dit nog niet inhoudt dat men zich ook aan de regels houdt.

Sluis- en haventellingen

Vanaf 1982 tellen de zes grote sluisen aan de Waddenzee de in- en uitgaande recreatievaart. In 1988 was het aantal passages gegroeid van 70.000 naar ruim 90.000. De piek zit in het begin van deze eeuw: de periode 2002–2009. In die jaren overschreed het aantal passages de 110.000 met als topjaar 2006 met meer dan 225.000 passages. Daarna zien we een gestage daling. In het jaar 2015 duikt het aantal sluispassages voor het eerst weer onder de 90.000.

Radar en AIS

De onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen hebben zich tijdens het monitoringsonderzoek bezig gehouden met het verzamelen en analyseren van Radar en AIS gegevens. In dit eerste jaar lag de nadruk op het verwerken van AIS gegevens.

Intensiteit recreatievaart

In het vaarseizoen van 2016 bestaat ongeveer 22% van de AIS-tracks uit de zeilvaart, 14% uit de recreatieve motorvaart en ruim 60% uit passagiersschepen. De intensiteit van de vaarrecreatie is op het oostelijk wad lager dan op het westelijk wad.

Vaargeulen

Een kwart van de AIS signalen komt van buiten de vaargeulen. Hierbij wordt aangetekend dat de begrenzing van de vaargeulen vermoedelijk niet altijd actueel is.

Snelvaren

Van de motor en zeilschepen met AIS vaart 1% sneller dan 20 km/u, bij passagiersschepen ligt dit percentage op 5%.

Droogvallen

3% van de vaartijd van de recreatievaart met AIS aan boord valt men droog. Dit percentage ligt bij de passagiersvaart iets hoger dan bij de zeilschepen.

Artikel 20 gebieden

Tijdens het vaarseizoen zijn gedurende zo'n 21.000 minuten (335 uur) schepen met AIS geregistreerd binnen Artikel 20 gebieden. Hiervan was ongeveer 30% (7.000 minuten) een droogvaller. Omgerekend komt dit neer op gemiddeld 130 minuten per etmaal over het gehele wad.

Zeehonden

Zeehonden bevinden zich vooral op de wadplaten: de Razende bol, de wadplaten in het Eierlandse gat, de weerszijden van de instroom van het Vlie, de platen onder Oost Terschelling en rondom Blauwe Balg, Oost Ameland, Simonszand, Zuidoost Lauwers en Rottumeroog.

De recreatievaart bevindt zich 19% van de tijd binnen de 1500 meter zone; binnen 600 m daalt dit percentage naar 8%. Veel ligplaatsen van zeehonden bevinden zich direct aan de geulen waar relatief veel boten komen.

Vogels

De op de platen foeragerende vogels lijken weinig last te hebben van langsvarende boten, behalve de ruiende Bergeenden. Droogvallers bevinden meestal niet in gebieden die rijk zijn aan voedsel voor vogels, maar dit verschilt per vogelsoort. Uit de discussie kwam naar voren dat deze platen met veel bodemleven vaak erg slijmig zijn en daarom niet aantrekkelijk om droog te vallen. Wel zijn soms droogvallers waar te nemen op of bij de mosselbanken.

Het plan is om de monitoring met Oog voor het Wad gericht in te zetten om de impact van droogvallers op vogels en zeehonden beter in kaart te brengen.

Eerste resultaten verstoringsonderzoek zomer 2017

In de zomer van 2017 zijn in het kader van Oog voor het Wad metingen uitgevoerd door A&W bij de Blauwe Balg (Ameland) en de Richel (Vlieland). Het onderzoek is vanaf de eilanden uitgevoerd tijdens laag water. Om de afstanden van vaarrecreanten en het gedrag van zeehonden/ vogels te observeren en in te meten zijn een Vector rangefinder en een telescoop gebruikt. Naar aanleiding van het onderzoek zijn 63 verstoringsobservaties bij de Blauwe Balg geconstateerd, waarvan bij 76% geen reactie was en bij 24% wel. 8% van de geobserveerde vogels/zeehonden, vloog of zwom weg. Bij de Richel zijn 25 verstoringen geobserveerd. Hierbij is er bij 76% geen reactie gesignaleerd van de vogels/zeehonden en bij 24% wel. 8% van de geobserveerde vogels/zeehonden, vloog of zwom weg. Daarnaast kwam uit het onderzoek naar voren dat recreatievaartuigen die doelbewust naar de zeehonden toe varen de zeehonden ongeveer 30 minuten 'verstoren'.

CHIRP

De naam CHIRP is een afkorting van “Cumulative Human Impact on biRd Populations”. Dit project richt zich op het bepalen van de cumulatieve effecten van menselijke invloeden op vogelpopulaties (met name de scholekster) in zomer en winter <https://www.chirpscholekster.nl/>. In dit onderzoek is het wel degelijk de bedoeling om oorzakelijke relaties vast te leggen tussen veranderingen in de vogelpopulatie en bijvoorbeeld verstoring. Het onderzoek wordt uitgevoerd door een aantal samenwerkende partijen: NIOO, SOVON en de Radboud Universiteit. Het onderzoek wordt gefinancierd door Toegepaste en Technische Wetenschappen (TTW) van NWO met substantiële co-financiering door NAM, luchtmacht, Vogelbescherming en Deltares.

Eén van de onderdelen van dit onderzoek bestaat uit het onderzoeken van de impact die verstoringen hebben op het tijd- en energiebudget en daarmee de overlevingskansen van overwinterende scholeksters. Het doel is alle potentiële verstoringbronnen in kaart te brengen, dus naast recreatievaart ook militaire oefeningen, burgerluchtvaart, wadlopers, kokkelvissers en predatoren.

Om dit te kunnen onderzoeken zijn in 2016 en 2017 in totaal 40 scholeksters van GPS-trackers <http://www.uva-bits.nl/project/quantifying-the-effects-of-disturbance-for-wintering-oystercatchers-at-the-vliehors-chirp/>. Met deze GPS-trackers kan niet alleen de locatie, maar ook het gedrag worden vastgelegd.

Er bleken grote verschillen in reactie op verschillende typen vliegtuig. In 2018 en 2019 zullen in totaal nog 100 scholeksters gezenderd worden. Deze gegevens kunnen aan de AIS, radar en Oog voor het Wad data gekoppeld worden om de reactie van de gezenderde scholeksters op verschillende verstoringbronnen in kaart te brengen.

Engelschhoek en Kuipersplaat

Er zijn ideeën om vanaf 2018 boeien op 100 tot 150 meter van de zeehonden te plaatsen bij de Engelschhoek en Kuipersplaat. Aanleiding voor dit plan is de door de Waddenunit geregistreerde toename van het aantal verstoringen als gevolg van recreatieve activiteiten. De data van de AIS kunnen aantonen hoe dicht de vaarrecreanten bij deze locaties komen en wat de dichtheid is van de vaarbewegingen in deze gebieden. Echter, de commerciële schepen hebben wel AIS, maar de meeste particuliere schepen niet.

Aandachtspunten voor vervolgonderzoek

- In het rapport worden verschillende indelingen voor de recreatieschepen gebruikt. Bij de sluitstellingen wordt bijvoorbeeld het type “Bruine vloot” gebruikt terwijl dit type in de AIS gegevens onder “passagierschip” of “zeilschip” valt. Dit is lastig voor het onderling vergelijken van datasets, maar hier is geen directe oplossing voor.
- De begrenzing van de Waddenzee is in dit onderzoek wat krap bemeten. Voor 2018 is er een ruimere begrenzing aan AIS en radardata aangevraagd.

- De enquête moet ook in de toekomst regelmatig uitgevoerd worden om over trends te kunnen spreken.
- Niet alle schepen maken actief gebruik van de AIS.
- De motiefgroepen laten weinig onderlinge verschillen laten zien; de koppeling naar ruimtelijk gedrag is niet te maken.
- Uitbreider steekproefsgewijs toetsen van luchtfoto's en AIS.
- Er wordt reikhalzend uitgekeken naar de geplande uitgebreidere analyse van radar data. Mogelijk kan ook gekeken worden naar mogelijkheden om meer uitsplitsingen te maken qua gebied of grootte van schepen o.b.v. radar.
- De kleine vaart zoals kanoërs en speedboten komt in deze database niet uit de verf. Er moet nader onderzocht worden hoe deze groep is te identificeren.
- Er kan mogelijk specifiek gekeken worden naar scheepstypen die verborgen zijn in de AIS data zoals bijvoorbeeld de watertaxi's. Deelnemers van de bijeenkomst gaven aan dat dit gedaan kan worden door te kijken naar de vertrekpunten van watertaxi's en de snelheid, zoals bij de Pier van Holwerd. Privacy is echter ook een issue
- De AIS data geven wel een beeld van de locaties van de schepen maar niet over het gedrag. Hierdoor zijn de Oog voor het Wad monitoring en de waarnemingen van de Waddenunit onmisbaar.
- Er moet meer aandacht besteed worden aan de aanwezigheid van zeehonden en vogels op de platen tijdens laagwater. Dit kan in relatie gebracht worden met de aanwezigheid van schepen en wadlopers..
- Tijdens de zomer kunnen casestudies worden uitgevoerd door gericht onderzoek te doen bij gebieden met veel confrontaties tussen wadvogels, zeehonden en vaarrecreanten.

Samenvatting discussie

- De onderzoeksresultaten zijn waardevol maar we weten nog steeds te weinig over de verschillende soorten recreanten en hun gedrag.
- Kan voor de Greentracker een aparte Wadvaaarder community worden opgezet waardoor het gemakkelijker wordt om de routes met elkaar te delen?
- De gegevens vormen in principe een goede basis voor het nemen van beleidsbeslissingen maar dan moeten er de resultaten van *meerdere jaren* met elkaar kunnen worden vergeleken.
- Het wordt op prijs gesteld dat in het rapport een hoofdstuk 'Reflectie' is opgenomen.
- We weten nog weinig van de verschillende soorten recreanten en hun gedrag.
- De KNRM maakt gebruik van een app waarbij watersporters vaarroutes kunnen bewaren en waarbij de KNRM inzicht krijgt in de locaties van watersporters. Wellicht is het een idee om hier gebruik van te maken?
- In de medische wereld worden de aangeleverde data door een externe instantie geanonimiseerd. Is het een idee om dat hier ook te doen?
- Probeer met Marin in gesprek te gaan om te kijken of er nog meer informatie beschikbaar is.
- Is het mogelijk om rondvaartboten, veerboten en watertaxi's te identificeren op basis van kenmerken als vaste routes en snelheden?

- Probeer de kwantitatieve gegevens waar mogelijk aan te vullen met kwalitatieve gegevens (waarnemingen etc.)
- Soms lijken veldobservaties anders dan op afstand gegenereerde gegevens.
- Probeer dieper in te gaan op de verschillen tussen het westelijke en het oostelijke deel van de Waddenzee en de verschillen tussen diverse doelgroepen.
- Als er aanvullend onderzoek gedaan wordt naar zeehonden, kijk dan ook naar wat er gebeurt als zeehonden verstoord worden.
- Er worden geen uitspraken gedaan over het effect op de reproductie van de zeehonden.
- Getalsmatig laten AIS gegevens zien dat snelvaren door de beroepsvaart een beperkt probleem is. Dit cijfer geeft echter geen maat voor verstoring voor fauna, maar ook voor andere recreanten. Is er een manier om dat beter in beeld te krijgen?
- Wat zeggen 'lage verstoringspercentages' over de feitelijke verstoring? Is het niet zo dat één snelvaarder al voor een hele hoop verstoring kan zorgen?
- Besteed ook aandacht aan geluidshinder door snelvaren.
- Koppel de onderzoeksresultaten regelmatig terug naar de mensen die dagelijks op het Wad varen en vice versa, zoals de mensen van de Waddenunit. Er komt een aanvullend overleg met de Waddenunit.
- Kunnen de onderzoekers meer zeggen over de relatie tussen het gedrag van mensen en het gedrag van dieren.
- De Waddenunit kan op dit moment de data nog niet gebruiken. Eerst moet er 'een betrouwbaarheidsstempel' op gedrukt kunnen worden, bijvoorbeeld door de resultaten van verschillende jaren met elkaar te vergelijken.
- Naast de 'Ik pas op het Wad' campagne en de erecode zijn er nog wel meer voorlichtingsuitingen. Kunnen die ook meegenomen worden in het onderzoek?
- Er is een misverstand over het zogenaamde afsluiten van zeehonden gebieden. 'Afsluiten' betekent niet dat er geen robbentochten in de buurt komen, wel moeten deze schepen een afstand van 100 – 150 meter in acht nemen.
- Probeer kort en bondig duidelijk te maken: waarom wordt dit onderzoek gedaan, wat is de centrale vraag van dit onderzoek en wat zijn de eerste contouren van de antwoorden.

Tot slot

In de resultaten van 2016 heeft het MOCO team voor het eerst gewerkt met AIS gegevens. We missen nog een groot deel van de gegevens van de particuliere vaarrecreanten en hun gedrag. Daartoe zullen in 2017 ook de radargegevens worden geanalyseerd en gecombineerd met gegevens van Oog voor het Wad. Als dat conform verwachtingen werkt, dan hebben we een stevige basis: dekkende waarnemingen in ruimte en tijd van de belangrijkste groepen vaarrecreanten.

Op die basis kunnen we dan verschillende aspecten nader analyseren via de combinatie van AIS, Greenmapper, Greentracker, Havenenquête, sluitstellingen, haventellingen optuigen. Die stevige integrale socio-economische kant van de vaarrecreatie kan dan geconfronteerd worden met betere vogel en zeehonden waarnemingen en worden afgemaakt met goede en steeds betere waarnemingen door Oog voor 't Wad.

Deelnemerslijst

Naam	E-mail	Organisatie
Hans Boogert	hansbo53@hotmail.com	Voormalig Rijkswaterstaat
Klaas Deen	klaas.deen@waddenacademie.nl	Waddenacademie
Sjon De Haan	s.dehaan@waddenzee.nl	Werelderfgoed Waddenzee
Jan Willem De Koning	koninghaan@hetnet.nl	De Toerzeilers
Nettie Dijkstra	nedyriva@gmail.com	Deelnemer oog voor het wad en wadvaarder
Bruno Ens	bruno.ens@sovon.nl	Sovon Vogelonderzoek Nederland
Jasper Heslinga	jasper.heslinga@stenden.com	ETFI/ Stenden
Geert Hoogerduijn	g.t.hoogerduijn@minez.nl	Waddenunit
Christiaan Kooistra	C.Kooistra@minez.nl	Voorlichter PRW
Johan G.A. Kuhlman	johan.index@gmail.com	Wadvaarder en deskundige AIS
Rob Leemans	r.leemans@xs4all.nl	Wadvaarder, bestuur
Erik Meijles	e.w.meijles@rug.nl	RUG
Aante Nicolai	aante.nicolai@rws.nl	Rijkswaterstaat
Sandra Roorda	sandra.roorda1@stenden.com	ETFI/ Stenden
Hanneke Schmeink	info@hannekeschmeink.nl	Hanneke Schmeink recreatie
Quirinus Schouten	qschouten@dewaddeneilanden.nl	De Waddeneilanden
Frans Sijtsma	f.j.sijtsma@rug.nl	RUG
Meile Tamminga	m.tamminga@fryslan.frl	Sluis-gegevens provincie Fryslân
Femke Van Akker	f.g.vanakker@fryslan.frl	Toeristisch Overleg Wadden/ provincie Fryslân
Robbert Van der Eijk	robbertvdeijk@kpnmail.nl	Deelnemer oog voor het wad en wadvaarder, bestuurslid
Bertus Van der Tuuk	bertus.van.der.tuuk@stenden.com	ETFI/ Stenden
Cees Van Roon	cees@van-roon.nl	Wadvaarder en coördinator Wadden watersport
Rik Vasen	nedyriva@gmail.com	Deelnemer oog voor het wad en wadvaarder
Marjan Veenendaal	m.veenendaal@staatsbosbeheer.nl	Boswachter SBB Ameland
Marjan Vroom	m.vroom.c@planet.nl	De Karekiet